

DÎVÂN

GURBÎ

VakıfBank Kültür Yayınları: 0366
Klasik: 024

DÎVÂN
BEKTAŞÎ EDEB YATININ SON KLAS  
GURB 

Yayına Hazırlayanlar
H. Dursun G m ő lu
Erdoğan A ırdemir

Yayın Danıőmanı
Ekrem Demirli

Proje Editörü
Ömer Uzun   

Kapak ve Sayfa Uygulama
Faruk  zcan

Kitap Editörü
Emrullah Yakut

VakıfBank Kültür Yayınları
 nk lap Mahallesi
Dr. Adnan Büyükdeniz Caddesi
No:7/A1 – Kat 13,
Ümraniye 34768  stanbul
Telefon: 0 216 285 9571
www.vbky.com.tr - info@vbky.com.tr
Sertifika No: 40141

  Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ő., 2025

ISBN 978-625-6647-84-8

Kitabın tüm yayın hakları VakıfBank Kültür Yayınları'na aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek őartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiőbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Baskı

Mega Basım Yayın San. ve Tic. A.Ő.
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha  ő Merkezi A Blok Kat: 2 34310
Haramidere, Avcılar /  stanbul / Türkiye
Tel:+90 (212) 412 1700
www.mega.com.tr - info@mega.com.tr
Sertifika No: 44452

1. Baskı: Nisan 2025

DÎVÂN
BEKTAŞÎ EDEBÎYATININ
SON KLASİĞİ
GURBÎ

YAYINA HAZIRLAYANLAR
H. DURSUN GÜMÜŞOĞLU
ERDOĞAN AĞIRDEMİR

GURBÎ

Şair hakkında, araştırdığımız kaynaklarda yaşamı ile ilgili yeterli bilgi mevcut değildir. Kendisi hakkındaki kısıtlı bilgilere *Divân*'ındaki şiirlerinden ulaşabiliyoruz. Gurbî'nin 1698/99 - 1771/72 yılları arasında yaklaşık 75 yıl yaşadığı; Anadolu, Rumeli, Edirne ve Bosna'da bulunduğu anlaşılmaktadır. Günümüzde Sırbistan'ın Sancak bölgesinde kalan Yenipazar'da (Novi Pazar) doğmuştur. *Divân*'ında; adının Ahmed (Derviş Ahmed), babasının adının Ali, mahlasının ise Gurbî olduğunu belirtmektedir. Allah'a layıkıyla yaklaşamadığını, kendisini gurbette gibi hissettiğini, bu nedenle "gurbet" kelimesinden "gurbete ait, sıra hasreti çeken, gurbetlik, gurbete düşmüş, garib, yabancı" gibi anlamlara gelebilecek "Gurbî" kelimesini kendisine mahlas olarak seçtiği anlaşılmaktadır. Seyyid Ali Sultan Dergâhı'nda dönemin postnişini "Rahmî" mahlaslı Muhammed Musli Baba'dan nasip alarak Bektaşiliğe intisap etmiştir. Gurbî'nin, Seyyid Ali Sultan Dergâhı'nda mürşidinden sonra postnişinlik yaptığı anlaşılmakla beraber, Yenipazar'a ne sebeple gittiği bilinmemektedir. Yenipazar'daki türbesi, günümüzde çevre halkı tarafından ziyaret edilmektedir. İki şiirinden dolayı onun Nakşibendiliğine dair izleri tespit edilebilse de gerek hakkında yazılan makalelerde gerekse *Divân*'ındaki açıklamalarından Gurbî'nin Bektaşiliği, tartışmaya mahal bırakmayacak kadar açıktır.

H. DURSUN GÜMÜŞOĞLU

1956 yılında Erzincan'ın Refahiye ilçesinin Eskikonak köyünde doğdu. İstanbul Atatürk Eğitim Enstitüsü Türkçe Bölümünden 1978 yılında mezun oldu. Osmanlıca divan, cönk ve el yazmaları üzerine çalışmakta ve bu metinlerden çeviriler yapmaktadır. İngilizce bilmektedir. 1990 yılından itibaren Bektaşilik tarihi, edebiyatı, teolojisi ile ilgili çalışmalarına devam etmektedir. Gümüşoğlu, uzmanlık alanı dâhilinde pek çok televizyon kanalına konuşmacı olarak katıldı, belgesellere katkı sağladı. Yayımlanmış eserlerinden bazıları şunlardır: *Harâbî Divânı Yaşamı ve Tüm Şiirleri*, İstanbul 2008; Necib Âsım, *Bektaşilik İlm-i Hâli*, haz. H. Dursun Gümüşoğlu–Ali Rıza Gürzoğlu ile birlikte, İstanbul 2012; *Bektaşî Erkânâme*, Rıza Yıldırım ile birlikte, İstanbul 2006; *es-Seyyid Ebu'l-Vefâ Menakıbnâmesi Yaşamı ve Tasavvufî Görüşleri*, İstanbul 2006; *Yayımlanmamış Bektaşî Fıkraları ve Bektaşî Fıkralarında İrfan*, Hüseyin Cılga ile birlikte, İstanbul 2017.

ERDOĞAN AÇIRDEMİR

1967 Erzincan, Refahiye doğumludur. 1989 yılında Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Kimya Bölümünden mezun oldu. 1990 tarihinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde (İBB) göreve başladı ve farklı müdürlüklerde görev yaptıktan sonra, en son Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü'ne bağlı Taksim Atatürk Kitaplığı'nda, Nadir Eserler Bölümü'nden 2023 yılında emekli olmuştur. *Erkân-ı Abdal Musa Sultan*; Halid Ziya Uşaklıgil'in *İlm-i Simâ* ve Ahmet Rıfki'nin *Hizmetçi Belası* adlı eserlerini günümüz Türkçesine kazandırmıştır.

İÇİNDEKİLER

Önsöz	7
Giriş	9
Eserde İzlenen Yöntem	9
Dîvân Şiirinin Genel Özellikleri	11
Gurbî'nin Yaşamı ve Bulunduğu Çevre	20
Eğitimi ve Sosyal Çevresi	24
Seyyid Ali Sultan'ın Kimliği	27
Gurbî'nin Bektaşîliği	30
Gurbî'nin <i>Dîvân</i> 'ında Öne Çıkan Düşünceler	34
Gurbî'nin <i>Dîvân</i> 'ında Tasavvuf	43

DÎVÂN

[A Nüshasında Bulunan Şiirler] Hazâ Kitâbu'l-E'immeti'l-Asliyyet	69
Gurbî Divânı B Nüshası	263
D Nüshasında Bulunan Şiirler	409
Şiirlerin Birinci Mısralarına Göre Fihrist	445
Lügatçe	457
Dizin	479

ÖNSÖZ

İnsan duygu ve düşüncelerini bazen ağlayarak bazen sevinerek ifade eden bir varlıktır. Bunları yazılı veya sözlü, belli bir düzende aktarma sanatı ise edebiyatı oluşturmuştur. Türk edebiyatı tarihinde sayısız şair, ozan, mütefekkir işte bu duygu ve düşüncelerini şiir veya nesir yoluyla ortaya koymuşlardır.

Öte yandan, yaşadıkları toplumun inanış ve değer yargılarını edebî bir dille kaleme alan bu kişilere ait sayısız eser, kütüphanelerin raflarında okuyucuyla buluşmayı beklemektedir. Bu bakış açısıyla yaptığımız araştırmalarda, Yenipazarlı Gurbî'ye ait Osmanlıca *Dîvân*'ın henüz basılıp okuyucu ile buluşmadığını tespit ettik. Bu maksatla, elinizdeki bu çalışmada, şairin şiirlerinin yanı sıra kendisinin hassasiyet gösterdiği konuları, şiirlerinde hangi konulara odaklandığını, ilgili eseri döneminin değer yargıları ve inanışlarıyla birlikte analiz ederek okuyuculara ayrıntılı bir şekilde tanıtmaya çalıştık.

Bilindiği üzere toplumları bir arada tutan ortak payda kültürdür. Kültür; dil, inanç, gelenek gibi değerler silsilesidir. Kültürel değerlerimizi oluşturan edebiyatımızın ve tarihimizin geçirdiği evrelerin bilinmesi, toplumsal kültürün yeni nesillere tanıtılması ve ulaştırılması için elzemdir. “Geçmişî olmayanın geleceği olmaz.” atasözü her dönem için geçerlidir. Gurbî'nin *Dîvân*'ı gibi varlığı unutulmuş eserlerin gün yüzüne çıkması, geçmişimiz ile köprü kurmamıza, cevaplamakta zorlandığımız bazı sorulara cevap verebilmemize, bildiklerimize de yeni bir bakış

açısı getirebilmemize katkı sağlayacaktır. Arapça bölümlerde Dr. Çağlar Deniz, Farsça bölümlerin çevirilerinde Gheis Ebadi'nin katkılarından dolayı teşekkürü borç biliriz. Son olarak, bu eserin yayımlanma sürecinde emeği geçen tüm VakıfBank Kültür Yayınları çalışanlarına teşekkür ediyorum.

Hacı Dursun Gümüşoğlu

GİRİŞ

ESERDE İZLENEN YÖNTEM

Kütüphane kataloglarında el yazması bir eseri ararken İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı'nda Gurbî'ye ait Osmanlıca bir dîvânın kayıtlı olduğunu fark ettik. Araştırmamızın devamında eserin kitap hâlinde basılmış olmadığını, sadece metin incelemesi içerikli bir yüksek lisans tezi yapıldığını gördük.¹

Tez çalışmasından farklı olarak biz bu çalışmada konuya duyarlı kişilerin yararlanabilmesi için şairin yaşamını, eserinde vurguladığı inançları, değer yargılarını, mısralar içindeki tarihî bazı bilgileri okuyucuyla buluşturmayı amaç edindik.

A nüshası olarak belirttiğimiz eser, “Atatürk Kitaplığı Demirbaş No. 0.109, *Dîvân*, Yazar Adı: Gurbî Ahmed Bosnavî” şeklinde kayıtlıdır. Toplam varak sayısı 87'dir. Her sayfa 13 satırdan oluşmakta ve 205×140, 165×115 mm. ölçülerine sahiptir. *Dîvân*'ın başında 195 beyitten oluşan “*Eimmeti'l-Asliyyet Risalesi*” bulunmaktadır. *Dîvân*'ın sonunda Gurbî'ye ait olmayan farklı kalemler tarafından yazılmış Farsça şiirler de yer almaktadır. Bu nüshanın ilk çevirisi Erdoğan Ağırdemir tarafından yapılmıştır.

Çalışmamızın ilerleyen safhalarında Atatürk Kitaplığı Demirbaş No. YZ K. 3701'de kayıtlı, mısra sayıları 11 ila 13 arasında

1. Sibel Akbulut Selçuk, 18. Yüzyıl Şairi Gurbî'nin Divanı (Metin-İnceleme), T.C. Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırma Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, İstanbul 2007.

değişen ayrıca bir nüshasının varlığı Erdoğan Ağirdemir tarafından tespit edilmiş; diğer nüshaların temini, tüm nüshaların kontrolleri, tekrar çevirisi, önsöz, giriş, lügatçe, dizin, tahliller, gözden kaçan hataların düzeltilmesi vs. Hacı Dursun Gümüşoğlu tarafından gerçekleştirilmiştir.

İlk nüshaya “A” ikinci nüshaya da “B” nüshası, Nimetullah Hafız tarafından hazırlanan “Sancak Türk Şairi Derviş Ahmed Gurbî, Hayatı ve Eserleri, Bal-Tam, Prizren, 2017” künyeli, Osmanlıcasına ulaşamadığımız esere de “C” nüshası, ulaştığımız dördüncü nüshaya D nüshası ismini verdik. Çevirisini yaparak çalışmalarımıza eklediğimiz bu eser Çorum Hasan Paşa Yazma Eserler Kütüphanesi 19 Hk 2253/4 numarada kayıtlıdır. “Hâzâ Münâcât-ı Dervîş Ahmed el-Gurbî Kâtib el-Fukarâ Monlâ Murâd H. 1216” başlığı altındaki *Risâle-i Münâcât* da insanlara faydalı olma ve okuyanların dualarını alma ümidiyle Derviş Ahmed Gurbî tarafından yazılmış, Molla Murad adındaki kişi tarafından istinsah edilmiş bir eserdir. Ulaştığımız tüm şiirleri tekrara düşmeden kaydettik. Eserin bunlardan başka nüshasına şimdilik ulaşamamıştır. Fakat başka şiirlerinin cönkler, mecmualar içinde bulunması veya ayrıca başka dîvânının olması ihtimali de düşünülebilir.

Eserin günümüz harflerine aktarılmasında transkripsiyon harflerini kullanmayı –genel okuyucu kitlesi açısından bakıldığında zorluk çıkarabileceğini düşünerek– tercih etmedik. Fakat mümkün olduğu kadar 18. yüzyıl Türkçesinin dil özelliklerini de esere yansıtmaya, med harflerinde şapkaları ve diğer unsurları göstermeye gayret ettik.

Eserde, şairin sıklıkla Arapça, Farsça kelime ve terkipleri kullandığı, bazen de yöresel dili tercih ettiği görülmektedir.

DÎVÂN ŞİİRİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Bu çalışmada esas amacımız Gurbî'yi ve onun şiirlerini tanıtmaktır. Merak edenler için bazı bilgiler aşağıdadır.

Şairlerin şiirlerini belirli bir düzene göre toplayan mecmuaya *dîvân* denilir. Şiirlerin belli bir düzen içinde sıralanmasına *mürettep dîvân* denilir. Mürettep bir dîvânda manzumeler, bölümlere göre şöyle sıralanır:

- 1- Kasideler (Tevhit, münacaat, naat ve padişahlar ile devlet büyüklerine yazılan övgüler)
- 2-Tarihler (Ebced hesabı esas alınarak söylenmiş doğum, ölüm vb. önemli zaman dilimlerini bildiren şiirler)
- 3- Musammatlar (Terkib-i bent, murabba, tahmis vb. şiirler)
- 4- Gazeller (Her beytin son harfi esas alınarak Arap alfabesine göre alfabetik dizilmiş gazeller)
- 5- Kıt'alar (Kıt'a, matla, muamma, lugaz, müfret, âzâde vb. küçük şiirler)²

Gurbî'nin *Dîvân*'ı, Klasik Türk Edebiyatı'ndaki anlayışa göre *gayr-i mürettep* bir dîvândır. Ancak *Dîvân*'ın başında yer alan "Eimmeti'l-Asliyyet Risalesi" klasik tertip dâhilinde kaleme alınmıştır. Mesnevi nazım şekliyle yazılmış 149 beyitten müteşekkil bu bölüm, müstakil bir eser mahiyetindedir. Bu mesnevinin muhtelif yerlerinde, mesneviyle aynı vezinde söylenmiş; birincisi 9, ikincisi 8, üçüncüsü 5 beyitlik üç ayrı gazel ile 3 bentlik bir murabba yer almaktadır. Mesnevinin ardından da 6 beyitlik bir tesdîs gelmektedir. Bu hâliyle bu kısım toplam 195 beyitten oluşmaktadır.³

2. İskender Pala, *Dîvân Edebiyatı*, Kapı Yayınları, İstanbul 2008, s. 49-50.

3. Sibel Akbulut Selçuk, 18. Yüzyıl Şairi Gurbî'nin *Divanı* (Metin-İnceleme), s. 12.

Tevhid niteliği taşıyan birinci bölümden sonra:
Hoş tamâm oldu bu yirde bu kitâb
İdelüm vallahu a'lem bi's-sevâb⁴

beytiyle, şair bu risaleyi sonlandırılmıştır.

Bu bölümün dışında *Dîvân*'da 6 kaside, 8 mesnevi, 2 murabba, 6 müseddes, 5 tesdîs, 6 şarkı, 82 gazel, 38 kıt'a, 9 nazm, 1 müselles, 17 müfred ve 3 nefes mevcuttur. Bu hâliyle eser toplam 189 manzumeden meydana gelmiştir.⁵ Fakat aidiyeti belli olmayan Farsça kısımlar dışında 184 adet şiir çeviriye esas tutulmuştur. Eserin v. 70^b sonunda 7 Receb 1160 Cum'a-ertesi 1160 (15 Temmuz 1747) tarihi notu vardır. Bu tarihte eserin tamamlandığı düşünülebilir.

B nüshasında ise toplam 107 adet gazel, kıt'a, müfred, beyit, günün belli saatlerinde okunmasında yarar olan esmalar, dualar vs. bulunmaktadır. B nüshasına bütün açısından baktığımızda adını bilemediğimiz bir nakşî şeyhinden etkilenmiş, ondan bazı nasihatler almış olduğu düşünülebilir.

Tufan Taş tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinde sufi meşrep bir şair olan Gurbî'nin tarikat mensubiyetine dair şu ifadeler yer verilir:⁶

*"Gurbî, başlangıçta Nakşibendî tarikatına girdiğinden kimi şiirlerinde bu kuruluşun anlayışına uygun bir söyleyiş vardır. Buna karşın Alevî-Bektaşî görüşüne bağlandığı, o geleneği sürdürdüğü açıktır. Gurbî, On İki İmam konusunu uzun uzadıya işler, şiirlerinde aruz ölçüsünü yegler."*⁷

4. v. 10^b.

5. Sibel Akbulut Selçuk, 18. Yüzyıl Şairi Gurbî'nin Divanı (Metin-İnceleme), s. 14.

6. Tufan Taş, *Klasik Türk Şiirine Ait Bir Mecmua-i Eş'âr*, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Haziran 2013, s. 260-263.

7. İsmet Zeki Eyuboğlu, *Alevî-Bektaşî Edebiyatı*, Der Yayınları, İstanbul, 1991, s. 243.

Eserin girişinde yer alan “Hüseyin Şükri b. Ebûbekir Sıddık-ı Bosnevî Yenipazarî, müdür-i Rusûmât... 11 Receb-i şerîf 1292-1 Ağustos 1291 (23 Ağustos 1875).” ismi ve tarihi bulunmaktadır. Eserin sonunda ise “Ketebe el-Fakîr el-Hac Halîl 1292. Temmetü’l-kitâb bi ‘avnillâhi’l-melikü’l-vehhâb 11 Receb 1292- 1 Ağustos 1291.” ifadelerinden eserin sahibinin Hüseyin Şükrü b. Ebûbekir Sıddık-ı Bosnevî Yenipazarî olduğu, kopyalayan kişinin de Hacı Halîl olduğu anlaşılmaktadır. İştihlâk Muhammed Hıfzî’ye ait olan en son şiirde ise dönemin sorunları ve beklentiler hakkında bazı açıklamalar bulunmaktadır.

Kesin bir şey söylemek mümkün olmasa da tasavvufi derinlik göz önünde bulundurulduğunda B nüshasının, içerik itibarı ile Gurbî’nin ilk yazdığı şiirleri ihtiva ettiği düşünülebilir.

B nüshasının giriş kısmında hamdele salve denilebilecek nitelikte Allah’a ve Hz. Peygamber’e övgülerden sonra bazen kendisine bazen de karşısındakine nasihat içerikli şiirler mevcuttur.

Dervîşim Ahmed velî
Didim eleste belî
Hakk’a Muhammed Ali
Gözlerin ikrârını⁸

sözleriyle ruhlar âleminde Cenâb-ı Hakk’a verdiği sözü unutmaması gerektiğini belirtiyor.

Kıyanlar başla cânâ
İrenler dîn ü îmâna
Olurlar şem’a pervâne
Olar sît u sadâ bilmez

8. B nüshası, v. 6^a.

Didi *Gurbî* bu dem anı
Fenâdan pes olup fânî
Giyenler sevb-ı ‘irfânı
Abâ ile kabâ bilmez⁹

Bu meydânda idersen terk-i ‘âdet
‘İbâdet topunu bî-şekk kapasın

Özine dir sözi bu *Dervîş Ahmed*
O bir kimseyle etmez mâcerâsın¹⁰

sözlerinden şairin nasihati kendisine yapmak suretiyle karşı tara-
fa mesaj verdiği görülmektedir.

İtmeğe Hakk birliğine belki şehâdet bilürüz
Kâ’il olan dirliğine işin ‘ibâdet bilürüz

Hikmetini Hakk işinin kendi bilür cünbüşünün
Eylüğünü her kişinin cümle kerâmet bilürüz¹¹

Ayrıca D nüshasındaki gazellerinde, vahdet-i vücud inancı ve
tasavvufi derinlik yönünden oldukça önemli şiirleri mevcuttur.

Sen kamu eyle murâdım müyesser hayr ile
Yâ İlâhî varlığından var olan her var için (2/40)¹²

9. B nüshası, v. 6^b.

10. B nüshası, v. 10^{a-b}.

11. B nüshası, v. 23^a.

12. D nüshası, v. 85^a.

Değil varında hîçbir zerre sensiz
Nedir yâ bunca bu şâmil-i îlâhî (4/14)¹³

Gurbî'nin *Dîvân*'ında şair tarafından dîvânın bittiği belirtilen kısımda Gurbî'nin şiirlerinin yanı sıra başka şairlere ait şiirler de yer almaktadır. Bu şiirler arasında Gurbî'nin yakın arkadaşı olduğu anlaşılan Meylî'nin, dîvân hakkında yazmış olduğu bir gazeli vardır.

Gurbî'nin, besmele ile başlamış olduğu dîvânının ilk bölümünde toplam 195 beyitten oluşan bir mesnevisi bulunmaktadır. Burada, Allah'a övgü ve yakarış vardır. Devamında Hz. Muhammed'e, onun Ehl-i Beyt'ine, dört halifeye, piri Hacı Bektaş Veli'ye, Kırkların Serçeşmesi Kızıl Deli'ye, nasip aldığı Rahmî mahlaslı Muhammed Musli'ye, memleketinin güzelliklerine ve On İki İmamlara övgüye de yer verilmiştir.

Gurbî, Eimmeti'l-Asliyyet içinde yer alan "Alî" redifli gazeline Hz. Ali'ye olan sevgisini; bütün erenlerin serveri, Hayber Kalesi'nin fatihi, mahşer günü susuzların Kevser sakisi, Döldül ve Zülfikar'ın sahibi, İslâm dininin Güneş'i, Ay'ı, yıldızı, Hakk'ın gülü, miski, anberi, gizlisi, açığı, mürşidi, rehberi, gün gibi âşikâr delili olduğunu şu sözlerle ifade etmektedir:

Cümle erler serveri erdür 'Alî
Kal'-ı kam'-ı bâb-ı Hayber'dür 'Alî

Rûz-ı mahşer mü'minîn 'atşânına
Anı bil sâkî-i kevserdür 'Alî

Döldül ile Zü'l-fikâr'un sâhibi
Hem dahi bil yâr-ı Kanber'dür 'Alî

13. D nüshası v. 91^b.

*Dîn-i İslâm ile î mân ehline
Şems ü mâh u gökde ülkerdür 'Alî*

*Âşık-ı sâdıklarına bu yiter
Verd-i Mevlâ misk ü 'anberdür 'Alî*

*Mazhar-ı Hak'dur hakikat bilesin
Sırr u cehren nûr u hem ferdür 'Alî*

*Zâhir ü bâtında anı anla gel
Her işi eshel teyesserdür 'Alî*

*Mürşidüm pîrüm delîlüm rehberüm
Oldığı ol günden azhardür 'Alî¹⁴*

Dîvân metninde de On İki İmam'a, Hz. Ali'ye ve Zülfikar'a, Kerbelâ şehitlerine, Ehl-i Beyt'e gönderme yapan pek çok beyit ve hatta onlara tahsis edilmiş şiirler mevcuttur. Eserdeki bir gazelinde Hz. Ali'nin müritlerinden olduğunu şöyle söyler:

*Înâbet eyledük rûz-ı ezelden
Mürîdân-ı Aliyyü'l-Murtezâ'yuz¹⁵*

Sibel Akbulut Selçuk tarafından yapılan tezde şairin dîvândaki edebî türler ve içerikleri aşağıdaki şekilde özetlenmektedir:

"Gurbî'nin Dîvân'ındaki gazellerin beyit sayısı 5 ile 18 arasında değişmekte olup mevcut 85 gazelin 44'ü 5 beyitten, 14'ü 6 beyitten, 9'u 7 beyitten, 3'ü 14 beyitten, 3'ü 13 beyitten, 5'i 9 beyitten, 3'ü 8 beyitten, 2'si 10, biri 17 ve biri de 18 beyitten meydana gelmiştir.

14. v. 5^b-6^a.

15. v. 30^b.

6 ve 7 beyitlik birer gazel müsammat gazeldir. Gazellerin hemen hepsi dinî-tasavvufî konuludur. Gurbî; Kaimî, Meylî gibi şairleri övmek için de gazel nazım şeklini kullanmıştır. Muhtemelen Hafız Efendi adlı bir şairle müştereken yazdığı 5 beyitlik bir gazelinde ise bu şairi medhetmiştir. Bunların dışında, şairin 5 beyitlik gazellerinden biri tasavvufî remizlerle doludur, biri kahve hakkındadır, bir diğeri ise tamamen nasihat vericidir. Şair 13 beyitlik gazellerden birini de irşat edici olması için yazmıştır. 6 beyitlik bir gazelinde de bir dilber tasvir etmiştir. 9 beyitlik, dinî-tasavvufî konulu bir gazelde mahlas bulunmamaktadır. Dîvân'ın tamamlandığını bildiren manzumeden daha sonra gelen bu şiirin Gurbî'ye ait olmama ihtimali de vardır. Gurbî'nin 5 beyitlik gazellerinden biri Hamdi, bir diğeri Reşid tarafından, Meyli hakkındaki 5 beyitlik gazeli ise Meyli tarafından tahmis edilmiştir... Gurbî bir nazmını da alışılmışın dışında "aaaa" şeklinde kafiyelemiştir. Nazımlardan ikisi Yenipazarlı Ferhad Ağa'nın oğlu Muhammed Paşa'nın vefatına, biri Halvetî şeyhi Süleyman Efendi'nin vefatına, biri Ferhad Ağa'nın oğlu Muhammed Paşa Sarayı'nın yapımına tarihtir. Yine tarih olan bir nazımın ise neye tarih olduğu belirlenememiştir. Bunun dışında iki nazım Bosna hakkında, bir nazım insanın yaratılışı hakkındadır; 3 beyitlik nazım ise lügaz türündedir."¹⁶

Doç. Dr. Recep Şkriyel, bir makalesinde Gurbî hakkında şunları belirtmektedir:

"Dîvân şiirinin içinde önemli yer, büyük şair Derviş Ahmed Gurbî için ayrılmıştır. XVIII. yüzyıl şairi Yenipazarlı Gurbî, Derviş Ahmed ya da Şeyh Ahmed el-Gurbî Baba olarak da tanınıyor. Dîvân'ını kendisine göre 'Bosna'da 1722 yılında, 25

16. Sibel Akbulut Selçuk, 18. Yüzyıl Şairi Gurbî'nin Divanı (Metin-İnceleme), s. 16.

yaşında yazmaya başlamış ki bu 1698/99 yıllarında Yenipazar'da doğduğunu ispat ediyor. Bu büyük şairi Bektaşî Derviş ve Nakşibendî tarikatları şeyhi hakkında, mistik ve sufi bilge ve filozof özellikleri nitelendiren büyük sayıda efsane ve hikâyeleri Edirne'de 1744 yılında Dîvân'ında yazılan şiiri içinde bir şekilde onaylanıyor:

“Bosna ülkesi benim memleketim
Dünyâda herkes bu adı bilir
Gazi merkezidir
Yağ taşıdıkça, hançer suyu içer
Yenipazar içindeki şehrim
Gülistan içinde oturmuş bülbüş misali
Yılda bir sürü karlı günlü
Ağrım yaradılıştan garip oldu
Hasta görünüyör, sağ olan bile ağlar
Vatanımın sahibiyim ben”

1761/62 yılında eşinin ölümünden hemen sonra on altı yaşındaki oğlu da ölünce diğer oğlu ve kızı ile zor bir hayat yaşamaya devam etmiştir. Bu olaylar şairin sanatına da yansımıştır ki bu dîvân şarkılarının bazılarında ağıt tarzı şiir yazmaya başlamasını etkilemiştir. Dîvân'da Tuna nehri seyahatinden topladığı etkileri de ifade ediyor ki, kitabın başlangıcında edebiyata 1744 yılında başladığını söylüyor. Şiirini hece ve aruz vezni tarzıyla yazması kaliteli ve yaratıcı bir şair olduğunu doğruluyor.”¹⁷

Nimetullah Hâfız'ın, onun hakkında yazdığı eserde şu sözler bulunmaktadır:

17. Recep Şkriyel, *Osmanlı Dünyasında Yenipazar (XV-XVIII. yy.)*, 2014, s. 112.

“06-07 Mayıs 2004 Tarihinde Calıklı-Valandovo’da (Makedonya) düzenlenen Uluslararası Nevruz Şenliği’ne katılan Mr. Recep Şkriyel ‘Yenipazarlı Ahmed Gurbî Baba’ başlıklı bir yazı sunar. Şkriyel’in bu yazısını aynı yılda, aynı başlık altında Yeni Pazar’da basılan ‘Glas İslam’a’ dergisinin 27. sayfasında yayınladı. Kimi Osmanlı belgelerine dayanarak bu değerli şair şerefine Azebi Ahmed adıyla Küçük Evkaf olarak tekke, türbesinin ise Gaziler mezarlığında inşa edildiğini, türbenin sağ duvarına yerleştirilmiş mermer üzerinde her hâlde ölümünün hicri 1185 (1771/2) yılı yazılı kitabesinin bulunduğunu dile getirmekle aşağıdaki şiirinin Türkçe transkripsiyonuyla birlikte Boşnakçası yayınlamıştır:

Ehl-i Hakk’ın nazarı herkese kîmyâ gibidir
Gönlü kâmil olanın aynile deryâ gibidir
Kim ki sahile varup ârif-i billâh ola
Hakk-ı hakikatle olan sûret-i ma’nâ gibidir

Her kim hizmetle musahib ola apık olana
Sıdk-ile sâdık olan almale dâna gibidir
Ehl-i nâzım olan erenler arasında **Gurbî**
Köpeler içinde ev bir bûlbûl-i gûyâ gibidir.”¹⁸

D nüshası olarak numaralandırdığımız çalışma için Mustafa Ramazan Yüksel tarafından yapılmış olan tezde şu açıklamalar bulunmaktadır: “Eserde toplam on bir manzume bulunmaktadır. Bu manzumelerden dokuzu münâcât olup bu münâcâtlarda Allah’ın yüceliği, merhameti ve affediciliği; kulun günahkâr-

18. Nimetullah Hâfiz, *Sancak Türk Şairi Derviş Ahmed Gurbî, Hayatı ve Eserleri*, Bal-Tam, Prizen, 2017, s. 23.

lığı, âcizliği anlatılır ve Allah'tan kullarını affetmesi istenir. Diğer iki şiiirden biri *Kur'an-ı Kerim* biri de Hz. Peygamber ve Hz. 'Alî övgüsüdür.”¹⁹

GURBÎ'NİN YAŞAMI VE BULUNDUĞU ÇEVRE

Şair hakkında, araştırdığımız kaynaklarda yeterli bilgi mevcut değildir. Kendisi hakkında kısıtlı bilgilere divanındaki şiiirlerinden ulaşabiliyoruz. Günümüzde Sırbistan'ın Sancak bölgesinde kalan Yenipazar'da (Novi Pazar) doğmuştur. *Dîvân*'ında; adının Ahmed (Dervîş Ahmed), babasının adının Ali, mahlasının ise Gurbî olduğunu belirtmektedir.

*Didiler mahlas bana hep 'ârifân
'Âlem-i nazm içre Gurbî râyegân
Dervîş Ahmed adım okur her zamân
Bin 'Alî işbu kamu halk-ı cihân*²⁰

Şair şiiirlerinde Gurbî mahlasını kullanır; ancak bu mahlası nasıl ve ne zaman aldığına dair bir bilgi olmamakla beraber,

*Eger dervîş isen Ahmed nedendür mahlasun Gurbî
Anun'çün kim murâdumdur benüm bulmak Hakk'a kurbî*²¹

mısralarından Allah'a lâıyıkıyla yakınlaşamadığını düşündüğü için kendisini gurbette gibi hissettiği, bu nedenle “gurbet” keli-

19. Mustafa Ramazan Yüksel, *Dervîş Ahmed Gurbî'nin Risâle-i Münâcâtı*, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Çorum 2020, s. 24.

20. v.9^b.

21. v. 52^a.